

א שטיקל שפת אמת

על הדף

מסכת עירובין - דף ו

בתוד"ה באן בו'. ועוד להמס הימס כנגד רעים כו'.¹ (דף ו ב')

קצת קשה דכיון דלולי הבת קול דהלכה כבית הלל הוה אמינא דחריפי טפי עדיף, אם כן יש לומר נמי דר' אליעזר הוי חריף טפי, כמו שיצא הבת קול שהלכה כמותו בכל מקום.²

ואפשר דוקא בית שמאי במקום בית הלל דלא הוי יחיד נגד רבים כל כך, היו מסופקים דחריפי טפי מהני, אף על גב דבית הלל היו מרובין מבית שמאי, אבל לא ביחיד נגד רבים.³

או דכיון דכבר יצא בת קול דהלכה כבית הלל, הוכיח לן דרבים עדיף מחריפות:⁴

¹ הגמרא אומרת, שההלכה נקבעה בבית הלל על פי בת קול שיצאה מן השמים ואמרה שהלכה כמותם, והרוצה לעשות כבית שמאי, אינו יכול. ולפני שיצאה הבת קול, שעדיין לא הוכרעה ההלכה בבית הלל, אז מי שהיה רוצה לעשות כבית שמאי היה עושה. הרי שכיון הבת קול קבעה שהלכה בבית הלל ההלכה כך. והקשה התוס', דמאי שנא דלא קיימא לן כבת קול, אצל המעשה של ר' אליעזר בתנור של עכנאי (מס' בבא מציעא נט ב'), כדקיימא לן שם: תכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. - מאי לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבית קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות. ומדוע לא פוסקים כר' אליעזר, הרי יצאה בת קול שהלכה כדבריו? ומתרץ תוס' בתירוץ הראשון, דהתם לא יצאה בת קול אלא לכבודו דר' אליעזר, כמו שמצינו התם שר' אליעזר אמר: מן השמים יוכיחו, ויצתה בת קול, אבל הכא יצתה בת קול סתם פסוק כבית הלל. ועוד תירץ תוס' [ועל תירוץ זה קאי דברי רבינו], דהתם אצל ר' אליעזר היתה הבת קול כנגד רבים, והתורה אמרה אחרי רבים להטות, ולכן לא השגיחו בבית קול, אבל הכא אדרבה בית הלל הוה רובא, וכל הטעם שהוצריכו בת קול היתה רק משום דבית שמאי הוה חריפי טפי, והיה ספק האם הלכה כבית הלל הרבים, או כבית שמאי החריפים, והכריעה הבת קול שהלכה כבית הלל - דהיינו הרבים.

² דברי רבינו צריך לי עיון, דמה ראי' הוא זו לומר משום שיצא הבת קול קמ"ל שר' אליעזר הוה חריף טפי, הא גם אצל בית הלל ובית שמאי היתה בת קול שההלכה כבית הלל, אף על גב דבית שמאי הוה חריפי טפי. ועוד אוסיף להקשות ממה שכתב רש"י בפירושו על מסכת אבות פרק ב' משנה ח' דאיתא שם: חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר. וכתב שם רש"י: **מעין המתגבר. חריף ומחודד יותר מדאי. אבל רבי אליעזר לא היה חריף כמוהו וסיני ועוקר הרים סיני עדיף.** וגם מפשטות דברי המשנה, בור סיד שאינו מאבד טפה, משמע שהיה סיני, ולא עוקר הרים. אם כן מהכ"ל לומר שר' אליעזר חריף היה משאר חכמים שם. וכן כתב רבינו בעצמו שם על סוף המשנה שם, דפליגי התנאים: הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי אלעזר בכף שניה מכריע את כולם, כתב רבינו וז"ל: ובענין אי ר' אליעזר בן הורקנוס מכריע אי ר' אלעזר בן ערך, נראה שזה הפלוגתא דסיני ועוקר הרים הי מינייהו עדיף, וקיימא לן דסיני עדיף, עיי"ש. ומצוה ליישב.

³ כגון ר' אליעזר נגד שאר חכמים.

⁴ ובנותן טעם לשבח, להביא כאן את דברי רבינו בפירושו על המשנה באבות דר' אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם, וז"ל: וקצת קשה, דלפי זה למה פסקו בתנור של עכנאי כרוב, הלא הוא מכריע, ובאמת מן השמים הסכימו כך מפני שמכריע. ויש לומר דאחרי רבים להטות משמע אף שמטין דאם לא כן מה הטיה שייך.